

ANEURIN BEVAN

— idealist och maktsträvare

ANEURIN BEVANS programskrift "In Place of Fear" — den enda större skrift Bevan publicerat — är inte någon märklig bok. En del frågor av stor vikt behandlas i förbigående, medan detaljer blir utförligt diskuterade; intrycket av hast och slarv är ofrånkomligt, och man ser framför sig en hetsad politiker, som under timmar av ledighet dikterar så snabbt som stenografen kan skriva. Och dock innehåller boken personliga uppgifter och framför allt programmatiska synpunkter som är väsentliga för förståendet av Bevan. Den kompletteras av Bromes biografi och av en rad principiella inlägg av Bevan från de senaste åren.

Bevans socialistiska åskådning utformades under påverkan av två amerikanska författare som han läste i tjugårsåldern: Eugene V. Debs, under många år socialistpartiets presidentkandidat, och Daniel de Leon, den amerikanska socialismens mest kände teoretiker under dess korta blomstrings-tid. Debs och de Leon var marxistiskt orienterade, men framhävde fackföreningarnas betydelse och deras rätt till självstyrelse i ett framtida socialistiskt samhälle på ett sätt som närmade dem till syndikalismen. Senare läste Bevan Marx, och han talar gärna om dessa studier utan att dock på

Bevan.

annat sätt förete bevis för deras djupgående karaktär. Det väsentliga i denna doktrinära skolinning är att Bevan ganska klart kommit att skilja sig från de engelska fabianerna, som ständigt betonar nödvändigheten — eller ofrånkomligheten — av en kontinuerlig och långsam utveckling och som därför inom arbetarpartiet representerar en principiell moderation. Mot denna intellektuella grupp ställer Bevan ofta, efter marxistiskt mönster, de klassmedvetna arbetarna — trots att det i realiteten är de stora fackförbunden, inte de utanför dessa stående valkrets-föreningarna, som i regel dominerar labours "konservativa" flygel. För Bevan är det naturligt att tala om revolution, omvälvning, samhällets omskapande, arbetarnas historiska mission o. dyl., ehuru han avser reformer genom lagliga och demokratiska medel; i praktiken menar han först och främst att det skall gå undan, att man inte får förtrötts och tala om reformpauser, att det gäller "socialism i vår tid".

I argumentationen för socialism, vilket för honom i första hand är detsamma som socialisering, är Bevan inte originell, men han betonar vissa synpunkter med särskilt eftertryck. Laissez-faire, den fria marknadens system, som han gärna med orätt nämner som det enda alternativet till socialism, utdömes därför att man på denna

väg inte når vad flertalet människor önskar. "Det slags samhälle som uppstår ur summan av individuella val är inte vad som tilltalar flertalet män och kvinnor. Man måste komma ihåg att de framgångsrika (under detta system) inte väljer en samhällstyp. De beslutar blott om vad som skall köpas och säljas med den största vinsten. Ingenting är mera främmande för dem än att fälla ett omdöme om vilket slags samhälle mänskligheten skall leva i." Endast genom att staten i stor utsträckning bestämmer om produktionen blir det möjligt att skapa "ett system av prioriteter" som står i överensstämmelse med majoritetens önskan. De förmögenheter och inkomster utan arbete som uppstår under ett kapitalistiskt system innebär en orättvisa och medför olikställighet även i möjligheter att komma fram. Konkurrensandan skapar en allmän kampinställning människor emellan och leder därför även till konflikter på andra områden, såsom mellan nationer och raser. Det är motiv av denna art, inte tanken på ökad produktion genom en ny samhällsordning, som Bevan ställer i förgrunden.

Från dessa utgångspunkter kräver Bevan fortsatt socialisering; han uttalar sig också för en allmän kapitalsskatt, utan vilken det enligt hans mening inte är möjligt att få bort de stora ekonomiska skillnader som föreligger. Vad beträffar socialiseringsaktionen är emellertid viktiga reservationer att anteckna. Någon allmän socialisering behövs inte, skriver Bevan, blott att den offentliga äganderätten dominerar. Socialiseringen skall genomföras så att de särskilda producentgrupperna får stor självstyrelse; "vi måste se till att vi går mot demokratisk socialism, inte mot ett direktörs-samhälle (the managerial society)." Hur denna syndikalistiska tanke skall kunna förenas med statsägarätt och planhushållning berörs inte. Vidare betonar Bevan att jämlikheten inte får drivas för långt; om det väl blir "fritt lopp för alla dugliga", är betydande skillnader i den ekonomiska ställningen värdefulla.

Något försök att hemöta den mera principiella kritiken mot socialismen gör Bevan knappast. Han diskuterar inte annat än i förbigående frågan om det privata initiativets och den privata företagsamhetens betydelse för pro-

14/10

duktionsutvecklingen; naturligtvis skall nydanare och uppfinnare belönas väl, skriver han, men med så vaga tankar blir inte detta problem klarlagt. Inte heller tar Bevan upp frågan om hur medborgerlig frihet skall bevaras under socialism. Han nöjer sig med att prisa industriell självstyrelse och berör inte ens den debatt i kärnfrågorna som i England förts av män som Laski, Hayek och Jewkes.

De flesta socialister torde väl som yttersta mål ställa ett samhälle där medborgarna, fria från ekonomisk oro, social spänning och politisk kamp får ägna sig åt "det inre livet". Men hos många tycks denna tanke vara så för tunnad och avlägsen att den inte längre är ett medvetet och drivande motiv. Det är av intresse att Bevan, slagskampen framför andra inom labour, ofta stannar vid den tanken. Socialismen skall medföra att "en mild och fridfull stämning träder i stället för den allt genomträngande rastlöshet som är konkurrenssamhällets normala klimat". På denna punkt hänvisar han till en annan lärofader, Uruguays nationalfilosof José Rodó (berömd i Sydamerika, men nästan okänd i Europa), som framför allt i sin år 1900 utkomna bok "Ariel" kontrasterar nordamerikanens hets, nyttighetsfull och framåtsträvan mot sydamerikanens stillhet och levnadskonst. Det är en ödets ironi att Rodó, som i mycket ter sig som försvarare av ett efterblivet samhälle, där ett litet aristokratiskt skikt lever på massan av fattiga och okunniga, skall ha blivit en profet för denne industrialiseringens och socialismens talesman. Men av allt att döma söker Bevan redan i sitt eget liv förverkliga en kompromiss, eller rättare en klyvning, mellan Marx och Rodó, mellan klasskamppropaganda och mera tidlösa andliga intressen.

*

Då Bevan stundom anklagas för kommunistiska tendenser är detta av flera skäl förklarligt: han var anhängare av folkfrontstanken före kriget, företräder i utrikespolitiken ett slags förmedlande linje och får säkert genom detta och sin allmänna extremism stöd av många hel- och halv-kommunist. Men Bevans tal och skrifter övertygar om att han är inte bara pålitlig, utan passionerad demokrat. Hans kritik av den ryska regimen är inte av den konventionella och undvikande karaktär som möter hos medläpare och tredjeståndpunktare; den

vittnar i sin skärpa och häftighet om att diktaturen är honom djupt förhatlig.

Hans utrikespolitiska linje är så omskriven att jag här blott med några ord skall beröra den. Han förklarar att Ryssland inte vill krig — i så fall skulle angreppet redan ha skett —, att Västerterns rustningar är överdrivna och medför ekonomiska svårigheter till ryssarnas fördel, att dessa rustningar kan leda till en korstågsmentalitet som bringar freden i fara, att det viktigaste vapnet mot kommunismen, särskilt i de fattiga och primitiva länderna, är ett ekonomiskt stöd som tryggar bättre levnadsvillkor. Dessa ytterst allmänna synpunkter, som inte utesluter ett principiellt fasthållande vid Atlantpakten, kombineras i tal och artiklar ofta med uttryck för extremism och illusionism. Ryssland sägs vilja bli av med Östtyskland; amerikansk politik betecknas som krigisk; en universell avspänning med åtföljande avrustning antyds vara möjlig genom avtal mellan stormakterna. Intrycket är att Bevans utrikespolitiska program — för att bruka ett alltför bestämt ord — är av sekundär betydelse och snarast framstår som ett tillbehör till den av inrikespolitiska skäl betingade oppositionsställningen.

*

Frågar man ledare inom labour om konflikten mellan den moderata majoritetsgruppen och de radikala bevaniterna förklarar några att orsakerna är rent personliga, andra att åsiktsdivergenserna är det väsentliga, andra åter att sanningen ligger någonstans mitt emellan. Det är nog ganska fåfängt att göra sådana generaliseringar. Bevan vill gå längre och framför allt snabbare än sina kolleger i fråga om socialisering och andra ingripanden. Men man spårar här snarare skillnad i temperament och vitalitet än i åskådning. Bevan har, synes det, kommit till den punkt i en framgångsrik och lidelsefull politikers liv då det blir naturligt att se idealens förverkligande och det egna maktinnehavet som två sidor av samma sak. En våltalighet av Bevans typ är ett uttryck för stark övertygelse, men också en form av självberusning; det finns intet tvivel om att Bevan — kanske med intervaller av trötthet, resignation och "inre liv" — är en tiger inför språnget och känner sig kallad att härska.

Likheten mellan Churchill och Bevan just från dessa synpunkter har ofta påpekats. De verkar båda intill sprängning fulla av kraft bland bleka, kyliga och trista personer; om de någon gång talar om stillhetens tjusning kan de lika litet som Bismarck bedra sina åhörare, även om de själva tror på saken. Brome frågade en gång Bevan vad han tyckte om Churchill. "Han är en man som lider av stelnad ungdomlighet", svarade Bevan. "Han är utåtvänd, han tänker i bilder. Han är intelligent, men inte intellektuell (he has intelligence but no intellect)... Han har samma värderingar som en pojke på 17 eller 18 år, men han får dem att verka som mogna omdömen genom sitt eleganta sätt att uttrycka sig." Det har sagts att denna karaktäristik passar på Bevan. Båda omdömena är förenklade intill orimlighet. Låt oss för säkerhets skull tillägga att Churchills lysande litterära prestationer inte har någon som helst motsvarighet hos Bevan.

Vid ett sammanträffande med Bevan i vintras fick jag några intryck som säkerligen färgat dessa artiklar. Öppenheten var förbluffande, särskilt med tanke på att han talade med en obekant utlänning av annan politisk observans. Ivern och livfullheten var nästan lika överraskande; Bevan har den inte helt angenäma vanan att genom grepp i armen och små puffar i bröstet förvissa sig om uppmärksamhet, men viktigare var att han talade med en glöd som kunnat räcka för ett par tusen åhörare. Ansiktsuttrycket, gesterna, blickarna vittnade om en glad och ungdomlig, nästan trotsig säkerhet, inte om högmodets ensamhet, och det samlade intrycket av vilja, kraft och entusiasm, av spetskhet och överdåd var imponerande trots bristen på kvickhet och originalitet.

HERBERT TINGSTEN

En tidigare artikel av Herbert Tingsten om Bevan var införd 11/10.